

О ИДИОМАТСКИМ ИЗРАЗИМА У УЦБЕНИЦИМА ФРАНЦУСКОГ ЈЕЗИКА

Сажетак: У раду се, методом анализе садржаја, бавимо идиоматским изразима у уџбеницима француског језика које користе ученици четвртог разреда двојезичног одељења гимназије „Светозар Марковић“ у Нишу као и полазници курса француског језика у Француском институту у Србији – Огранак у Нишу. Циљ анализе је да се утврди степен заступљености идиоматских израза у уџбеницима и да се на конкретним текстовима дају предлози за њихову обраду. У обзир су узети уџбеници француских аутора који воде до Б нивоа Заједничког европског референтног оквира за стране језике будући да у уџбеницима који одговарају нивоима А1 и А2 нема довољно аутентичних текстова, те је сходно томе и број идиоматских израза мали.

Кључне речи: француски језик, идиоматски изрази, заступљеност

1. Увод

Идиоматски изрази¹ играју важну улогу у свакодневном говору и пружају могућност прецизног и јасног изражавања ставова, мисли и осећања. Ана Чабрић-Чича сматра да је њихова употреба у језику веома фреквентна и да са њиховим усвајањем почињемо још у детињству, паралелно са усвајањем лексема из свакодневне употребе. Међутим, приликом учења страних језика, поставља се питање да ли, када, како и у ком обиму изучавати идиоматске изразе. Кристел Кавала (Cristelle Cavalla) истиче да се изучавању идиоматских израза у француском језику код неизворних говорника (LNN) поклања велика пажња и да Заједнички референтни оквир за језике предлаже њихово усвајање још на почетном нивоу учења језика (Cavalla, 2009: 2). Проблематика везана за усвајање идиоматских израза у настави страних језика постала је занимљива из два разлога: први разлог је тај што ученици, неизворни говорници, често греше у употреби идиоматских форми зато што их не познају довољно добро. Они, на пример, често користе дуге сложене реченице уместо неке учестале устаљене форме која је типична за изворне говорнике (LN)

¹ У ужем смислу, под термином идиоматски изрази подразумевамо фраземе, пословице, глаголске и прилошке изразе док у ширем смислу убрајамо колокације, прагматеме, кинеграме и изреке.

или, пак, употребљавају разумљиву лексику, али недовољно фреквентну код изворних говорника:

LNN : *dans cette phrase il y a addition d'un élément...*

LN : *dans cette phrase il y a ajout d'un élément* (Cavalla, 2009: 2).

Други разлог почива на чињеници да су идиоматски изрази веома заступљени у писаном и говорном језику и да је половина нашег писменог и усменог изражавања базирана на њима. Идиоматски изрази по речима лингвисте Мајкла Левиса (Michael Lewis) представљају основу менталног лексикона (Lewis, 2000: 245). Изворни говорници их често користе, а да ни сами тога нису свесни (González-Rey, 2002: 268).

Када је реч о начину обраде идиоматских изрази у уџбеницима, Роберт Галисон (Robert Galisson) предлаже семазиолошки и ономазиолошки приступ. У оквиру семазиолошког приступа (од облика ка значењу речи), идиоматски изрази су класификовани на основу два критеријума: лексичког и синтаксичког. Лексички приступ подразумева да сви идиоматски изрази буду разврстани по тематским целинама: *sauter du coq à l'âne* (сфера домаћих животиња), *manger les pissenlits par la racine* (сфера биљака) или на основу имена личности: *ne connaître qqn ni d'Eve ni d'Adam*.

На основу синтаксичких критеријума идиоматски изрази су груписани према истим синтаксичким устројствима. На пример, глагол у инфинитиву у иницијалној позицији и два супстантива од којих је један у финалној позицији: *donner sa langue au chat, jeter l'argent par la fenêtre, avoir le couteau sous la gorge* (Galisson, 1984: 34).

Ономазиолошки приступ у изучавању идиоматских изрази подразумева да се крене од њиховог значења ка облику. На пример, од ученика се захтева да наброје оне идиоматске изразе који означавају *тврдоглавост*, а не оне изразе у којима је та лексема главни лексички конституент. Пикош сматра да суштина овог приступа лежи у томе што се као полазна тачка узима скуп концепата пре него скуп речи. Код учења страних језика одабир концепта ће усмерити наставника да на основу постављених критеријума као што су: потребе ученика, њихов ниво познавања језика, старосно доба, њихови краткорочни и дугорочни циљеви, изврши селекцију одређене лексике.

У раду се бавимо идиоматским изразима у уџбеницима француског језика које користе ученици четвртог разреда двојезичног одељења гимназије „Светозар Марковић“ у Нишу као и полазници курсева француског језика у Француском институту у Србији – Огранак у Нишу. Циљ анализе је да се утврди степен заступљености идиоматских изрази у уџбеницима и да се на конкретним текстовима дају предлози за њихову обраду. У обзир су узети уџбеници француских аутора, који воде до Б нивоа Заједничког европског референтног оквира за стране језике, будући да у уџбеницима који одговарају нивоима А1 и А2 нема довољно аутентичних текстова, те је сходно томе и број идиоматских изрази мали.

У нашем истраживању служили смо се методом анализе садржаја која, према неким методолошким схватањима припада истраживачкој методи пос-

матрања. Она користи два поступка: квантитативну и квалитативну анализу садржаја. Квантитативна анализа одговара на питање „колико“ је нечега саопштено, колико је основних својстава садржаја који се истражује, а квалитативна анализа одговара на питање „шта“ (који садржај је изложен) и „како“ (на који начин је садржај изложен). Овај други поступак је повезан са тумачењем смисла садржаја. Примена ове методе је широка: у проучавању културне динамике једног друштва, у подстицању пожељног типа личности у средствима масовног информисања, испитивању циљева и средстава политичке пропаганде, проучавању језика, као и садржаја школских уџбеника – однос нових и старих теорија, приказивање чињеница и идеја, однос према стварности, разумљивост језика (Аврамовић, Вујачић, 2009: 449).

2. Анализа уџбеника

2.1. Критеријуми за анализу уџбеника

Приликом анализе уџбеника посебна пажња је посвећена питањима која се могу класификовати на основу пет критеријума:

а) *заступљеност и презентација идиоматских израза:*

- колика је заступљеност идиоматских израза по темама?
- на који начин су идиоматски изрази презентовани (у тексту; вежбама; експлицитно или имплицитно)?

б) *дидактичко-методичка питања:*

- које вештине долазе до изражаја у текстовима или вежбама у којима се помињу идиоматски изрази?
- да ли се од ученика очекује да овлада идиоматским изразима рецептивно или продуктивно?
- који су циљеви (комуникативна компетенција, проширивање фонда речи, стилистика)?
- на који начин се ученицима објашњава значење идиоматских израза (објашњење, контекст, парафразе, слика)?
- да ли се примењује фразеолошки трокорак?

в) *текстови:*

- да ли су текстови у којима се појављују идиоматски изрази аутентични или дидактизирани?
- у којим типовима текстова се најчешће јављају идиоматски изрази?

г) *класификација:*

- који типови идиоматских израза су најзаступљенији у анализираним уџбеницима?

д) *вежбе:*

- у којим типовима вежби се јављају идиоматски изрази?

2.2. Version originale

Уџбеник *Version originale* аутора Моник Деније (Monique Denyer), Кристијана Оливијеа (Christian Ollivier) и Емили Перишон (Émilie Perrichon) први пут је објављен 2011. године у Француској у издању *Maison des langues* и намењен је ученицима који француски изучавају као други страни језик. За наше истраживање користили смо издање овог уџбеника из 2012. године кога је издала београдска издавачка кућа *Klett*, а кога су, за потребе наставе, адаптирале Данијела Милошевић и Милена Милановић. Уџбеник је намењен другом разреду гимназије и средњим стручним школама (шеста година учења), трећем и четвртном разреду гимназије и средњим стручним школама (трећа и четврта година учења). Уз уџбеник долази радна свеска са вежбањима која су у вези са темама обрађеним у оквиру лекција и диск са текстовима за слушање. Структура уџбеника обухвата девет наставних целина (првих пет се односи на ниво А док последње четири наставне целине обухватају ниво Б Заједничког европског референтног оквира за језике које су и предмет нашега рада) од којих свака садржи 12 страна, 8 страна припрема за DELF подељених на 4 дела, 6 страна ученичког дневника за самооцењивање, преглед граматике, табеле глаголских облика, транскрипт аудио снимака, индекс појмова и додатне текстове са задацима. Свака наставна целина обухвата пет структурних елемената:

1. *Први контакт*: ученик се, путем аутентичних текстова, први пут сусреће са карактеристичним аспектима живота франкофоних земаља и са новим француским речима и изразима приликом описивања те свакодневице. Циљ ове методе је да се раније стечена знања активирају у најкраћем могућем року.
2. *У потрази за информацијама*: ученик активно учествује у интеракцији са вршњацима уз помоћ говорних и писаних материјала, као и илустрација и фотографија. Понуђени материјали пружају могућност ученику да усвоји специфичну технику разумевања језика.
3. *Откривање језика*: ученик посматра грађење језичких структура усмерених на одређени лингвистички извор (граматички, лексички или фонетски) са нагласком на разумевање значења и одређеног правила које он касније сам примењује у домену личне језичке продукције.
4. *Културолошки приступ*: ученицима се дају специјално креирани културолошки задаци у циљу њихове што боље припреме за активно учешће у друштвеној интеракцији и увида у различито поимање стварности.
5. *У акцији*: ученицима су понуђене две врсте задатака са фокусом на друштвени аспект и уметничке или забавне елементе, а све то у циљу примене језичких активности као што су разумевање, интеракција и продукција.

Пре него што пређемо на конкретну анализу, важно је још напоменути и да се у садржају идиоматски изрази не помињу експлицитно, а ни у самом уџбенику.

2.2.1. Заступљеност и презентација идиоматских израза

- Колика је заступљеност идиоматских израза по темама?
- На који начин су идиоматски изрази презентовани (у тексту; вежбама; експлицитно или имплицитно)?

Табела 1. Заступљеност идиоматских израза по наставним целинама – *Version originale*

Назив наставне целине	Број идиоматских израза	Процент
Y a-t-il une vie après l'école	7	38,90%
Tout finit par des slams	5	27,78%
À chacun son cinéma	3	16,66%
Pas de nouvelles, bonnes nouvelles	3	16,66%

Као што је већ речено, *Version originale* је подељена на део који се односи на ниво А и на део који обухвата ниво Б Заједничког европског референтног оквира за језике. У овире наставних целина Б нивоа пронађено је 18 идиоматских израза који се могу класификовати на следећи начин: највећи број идиоматских израза (7) јавља се у наставној целини *Y a-t-il une vie après l'école* и то у структурним елементима *à la recherche de l'information* и *à la découverte de la langue*. Реч је о идиоматским изразима којима се, углавном, описује пословно окружење, односно, тежња за проналажењем запослења и изазовима које притом очекују кандидате: *être en tête de, tirer son épingle du jeu, gagner sa vie, tirer au sort, qui ne tente rien n'a rien, attraper un rhume*. Један идиоматски израз (прагматем) *bien à vous* појављује се у писму које је написано у форми мејла и односи се на поздрављање саговорника. Потом следи наставна целина *Tout finit par des slams* у којој се налазе пет идиоматских израза у следећим структурним елементима: *à la recherche de l'information, à la découverte de la langue* и *premier contact*. Они упућују на стилске карактеристике басни, песама, поема и језичких регистара попут фамилијарног и свакодневног: *tout flatteur vit aux dépens de celui qui l'écoute, faire peau neuve, rusé comme un renard, têtu comme une mule, faire gaffe, faire attention*.

Најмање идиоматских израза налазимо у наставним целинама: *À chacun son cinéma* (3) и *Pas de nouvelles, bonnes nouvelles* (3). Њиме се изражавају ставови и мишљења о неком појму или појави: *tenir à coeur, au coeur de, se porter bien* или се њима упућује на важност неких догађаја и информација у свакодневном животу: *pas de nouvelles, bonnes nouvelles, mettre en éviance, face à face*. Потребно је напоменути да се наведени идиоматски изрази појављују у следећим структурним елементима: *premier contact, à la recherche de l'information, approches culturelles* и *à la découverte de la langue*.

Идиоматски изрази су у текстовима садржани имплицитно. Ни на једном месту у уџбенику није експлицитно истакнуто да се ради о неком типу иди-

оматских израза, нити има вежби које се искључиво баве идиоматским изразима.

2.2.2. Дидактичко-методичка питања

- Које вештине долазе до изражаја у текстовима или вежбама у којима се помињу идиоматски изрази?
- Да ли се од ученика очекује да овлада идиоматским изразима рецептивно или продуктивно?
- Који су циљеви? (комуникативна компетенција, проширивање фонда речи, стилистика)
- На који начин се ученицима објашњава значење идиоматских израза? (објашњење, контекст, парафразе, слика)
- Да ли се примењује фразеолошки трокорак?

Табела 2. Заступљеност идиоматских израза по вештинама – Version originale

Разумевање	Писање	Слушање	Говор
17	0	1	0
94, 44%	0%	5,56%	0%

У другој табели приказане су вештине које ученик вежба обрађујући текстове, односно радећи задатке у којима се јављају идиоматски изрази. Највећи број идиоматских израза налази се у текстовима који су посвећени разумевању писаног текста (94,44%), док се један идиоматски израз налази у текстовима за слушање (5,56%). Из приложеног се може закључити да је примарни циљ овог уџбеника развијање вештине разумевања писаних текстова. Идиоматски изрази се појављују имплицитно у тексту и не очекује се да ученик активно овлада њима. Посебно желимо да укажемо на чињеницу да у оквиру постојећих наставних целина не постоји ни једна вежба у којој би се обрађивали идиоматски изрази, те из тог разлога не можемо закључити да ли се од ученика очекује да идиоматским изразима овладају рецептивно или продуктивно. Такође, у уџбенику није испоштован фразеолошки трокорак који у фразеолошкој дидактици први уводи немачки лингвиста Петер Кун (Peter Kühn). Под фразеолошким трокораком подразумева се да ученик најпре препозна фразеологизам, затима да га разуме и, на крају, да га правилно употреби (Kühn, 1992: 177).

2.2.3. Типови текстова

- Да ли су текстови у којима се појављују идиоматски изрази аутентични или дидактизирани?
- У којим типовима текстова се најчешће јављају идиоматски изрази?

Табела 3. Заступљеност идиоматских израза у одређеном типу текста - Version originale

Тип текста	Број ИЗ	Процент
Дидактизиран текст	6	33,33%
Писмо	3	16,67%
Новински чланак	3	16,67%
Вежбе	3	16,67%
Књижевни текст	2	11,11%
Стрип	1	5,55%

Ако погледамо приказане резултате, уочићемо да се највећи број идиоматских израза јавља у аутентичним текстовима у које спадају: писмо (појављује се у форми мејла), новински чланак (преузет са интернет сајтова листа Фигаро и речника: Le Petit Robert), стрип и књижевни текст. На мањи број идиоматских израза наилазимо у дидактизираним текстовима и вежбањима. Из приказаног се може закључити да аутентични текстови представљају језгро учења и усвајања идиоматских израза са чиме се слаже и велики број дидактичара и лингвиста (Уп. Cavalla, 2009; , 1992; Gonzalez-Rey, 2008; Pecman, 2007; Grossman, Titin, 2003).

2.2.4. Типови идиоматских израза

Табела 4. Типови идиоматских израза – Version originale

Типови ИЗ	Број	Процент
Фраземи	12	66,65%
Пословице	2	11,11%
Изреке	1	5,56%
Колокације	1	5,56%
Прагматеми	1	5,56%
Глаголски изрази	1	5,56%

На основу табеле можемо констатовати да су међу типовима идиоматских израза најзаступљенији фраземи: *tirer son épingle du jeu* (бранити своје интересе), *faire sa peau neuve* (променити свој начин битисања, своје понашање), *rusé comme un renard* (лукав као лисица) и пословице: *pas de nouvelles, bonnes nouvelles* (када нема новости, све је у реду, не треба се бринути) док су најма-лобројније изреке: *qui ne tente rien n'a rien* (ко не покуша не добија ништа), колокације: *attraper un rhume* (прехладити се, добити грип), прагматеми: *bien à vous* (свако добро) и глаголски изрази: *faire attention* (обратити пажњу).

2.2.5. Вежбања

У овом уџбенику, као што је већ речено, не појављују се вежбања намењена обради или усвајању идиоматских израза. За разлику од уџбеника, у радној свесци наилазимо на два вежбања посвећена идиоматским изразима, конкретно, поредбеним фраземима и то у наставној целини *Tout finit par des slams* (Version originale, 2012: 242). Структура фразема је декомпонована на два дела: у првом делу дати су описни придеви са поредбеним прилогом *comme*, а у другом су приказани супстантиви са неодређеним чланом које треба повезати, сходно значењу, са деловима фразема из првог дела. Реч је заправо о семазиолошком приступу обради идиоматских израза на основу кога су конститутивни елементи поредбених фразема у ова два вежбања груписани према лексичким и синтаксичким обележјима, а затим се обрађује њихово значење:

10. *COMME UN POISSON DANS L'EAU*

A. Associez deux éléments de ces comparaisons afin de reconstituer les expressions.

rouge comme	■ un boeuf
doux comme	■ un ver
fort comme	■ une écrevisse
nerveux comme	■ un singe
malade comme	■ une carpe
bavard comme	■ un agneau
nu comme	■ une puce
muet comme	■ une pie
malin comme	■ un chien

У другом вежбању од ученика се тражи да допуне мини дијалоге поредбеним фраземима из претходног вежбања. На тај начин се од њих захтева да на основу датог контекста употребе тачно одређени фразем што нам указује на чињеницу да је у овом вежбању у потпуности испоштован фразеолошки тро-корак: ученик најпре препознаје фразем, затим га усваја и на крају примењује:

B. Complétez les mini-dialogues suivants avec l'expression de l'activité A qui correspond le mieux.

- Tu as vu la présentation de Sylvie ?
- Oui, la pauvre elle était mal à l'aise... Elle déteste parler en public.
- Mal à l'aise ? Encore plus que ça, elle était *rouge comme une écrevisse*!

1.

- Pourquoi tu n'es pas venu à l'anniversaire de Stéphane ? C'était super !
- J'aurais voulu venir, mais j'avais un rhume terrible la semaine dernière, j'étais

2.

- Je vais voir mon grand-père demain.
- Il a quel âge ?
- 87 ans, mais il est toujours en pleine forme, il est

2.3. Écho 3

Године 2008, у издању француске издавачке куће CLE international, појавио се Уџбеник *Écho 3* аутора Жаки Жирадеа (Jacky Giradet) и Жака Пешера (Jacques Récheur) намењен тинејџерима и одраслим особама који поседују елементаран ниво познавања језика и који желе да овладају компетенцама самосталног корисника. Уџбеник одогува на нивоу Б1 Заједничког европског референтног оквира за језике и пружа могућност ученику да се на прогресиван начин прилагоди различитим ситуацијама са којима ће се сусретати у франкофоном окружењу. У овом уџбенику акценат је стављен на интеракцију, усвајање лексике, писмено изражавање, разумевање аудио материјала и граматичка вежбања.

Écho 3 је подељен на четири наставне целине које ученику пружају могућност да се афирмише у друштвеним односима, да се детаљно упозна са новом средином, да се интегрише у професионални миље и да на што ефикаснији начин искористи медије и културне садржаје. Свака наставна целина сегментирана је на четири лекције у оквиру којих се појављују три структурна елемента:

- *интеракције*: ученицима се пружа могућност да на основу писаног и усменог материјала размене информације и мишљења или да изразе свој став током заједничког рада. Усмено изражавање им даје прилику да употребе лексичке и граматичке јединице.
- *ресурси*: ученици се мотивишу да сваку језичку партију сагледају и систематизују.
- *симулација и пројекат*: ови структурни елементи базирани су на сценаријима који чине људску делатност. Сваки сценарио садржи одређени број задатака у вези са разумевањем или изражавањем. На пример, приликом тражења посла подразумева се да знамо да читамо понуде за посао, да знамо да напишемо СВ и мотивационо писмо, да знамо да обавимо разговор са послодавцем. Ученици у раду примењују симулацију када је реч о задацима повезаним са неком општом ситуацијом: туристичко путовање колима, суочавање са здравственим проблемима. Када ученици прибегавају конкретной реализацији задатака, они у раду користе пројекат: отварање удружења, сачињавање франкофоног библиотечног фонда.

2.3.1. Заступљеност и презентација идиоматских израза

- колика је заступљеност идиоматских израза по темама?
- на који начин су идиоматски изрази презентовани? (у тексту; вежбама; експлицитно или имплицитно)

Табела 5. Заступљеност идиоматских израза по наставним целинама – *Écho 3*

Назив наставне целине	Број идиоматских израза	Процент
S'affirmer au quotidien	40	48,79%
Découvrir un environnement	20	24,39%
S'intégrer dans un milieu professionnel	10	12,19%
Se distraire et se cultiver	12	14,63%

У уџбенику *Écho 3* укупно су пронађена 82 идиоматска израза, што је скоро пет пута више него у *Version originale*. Највише идиоматских израза (40) налазимо у наставној целини: *S'affirmer au quotidien* и то у следећим структурним елементима: *restez en forme, on s'adapte, intéressez-les* и *motivez-les*. Реч је о идиоматским изразима који описују сналажење друштвеног актера у одређеној ситуацији: *prendre ses cliques et ses claques*, његово суочавање са одређеним проблемима и потешкоћама: *faire face, cela ne vous regarde pas*, реаговање на одређена осећања или гестове: *hausser les épaules, baisser les yeux, se mordre les lèvres, se ronger les ongles, plisser le front, se tenir les côtes*. Један део идиоматских израза истиче врлине друштвеног актера: *avoir les dents longs, avoir du nez, avoir le bras long, avoir le coeur sur la main, un coup de pouce* док се један део односи на његово негативне особине: *couper les cheveux en quatre, bourrer le crâne, rester les doigts de pieds en éventail, avoir les chevilles qui enflent*. Мањи број идиоматских израза у овој наставној целини односи се на локализацију простора: *la grande artère, les gorges du Tarn, une bouche de métro*, на новац као средство деловања: *le nerf de la guerre*, на интелигенцију и способност одређеног друштвеног актера: *le cerveau de l'opération, la colonne vertébrale de défense*.

У наставној целини: *Découvrir un environnement*, у структурном елементу: *vous y êtes allé* појављује се највећи број идиоматских израза чији су централни конституенти географски појмови који, у фигуративном смислу, номинују одређене појаве, појмове или емоционална стања: *la source de problème, un oasis de tranquillité, un torrent d'injures, un rire en cascade*. Мањи број идиоматских израза употребљен је у контексту путовања: *mener à bien, prendre son assise sur quelque chose, avoir ras le bol, faire le plain*. Најмање идиоматских израза налазимо у наставним целинама: *Se distraire et se cultiver* (12) и *S'intégrer dans un milieu professionnel* (10). Један део идиоматских израза за базне компоненте има лексеме које се односе на неку игру, а који, у фигуративном смислу осликавају људски интерес: *avancer ses pions, avoir un gros atout, gagner la partie, ramasser la mise, marquer les points*. Поједини идиоматски изрази искоришћени су на експлицитан начин за увежбавање граматичких партија које се односе на поређење и негативне облике: *tel père, tel fils, c'est bonnet blanc et blanc bonnet*,

personne n'est au-dessus des lois, rien ne sert de courir, il faut partir à point, il ne faut pas être avare ni être trop généreux, rien ne sert de courir, il faut partir à point, celui qui n'a ni dieu ni maître est enfin libre, beaucoup de gens parlent pour ne rien dire, nul n'est censé ignorer la loi, ne fais jamais à autrui ce que tu ne voudrais pas qu'on te fasse à toi même. Један идиоматски израз изражава психолошко стање појединца: *être à côté de ses pompes*, а један реферира о његовом стању духа: *ne pas être sur le coup*.

Потребно је истаћи да се у овом уџбенику, за разлику од *Version originale*, о идиоматским изразима у великом броју случајева говори експлицитно у самом тексту и вежбањима. На пример, код идиоматских израза са соматском компонентом од ученика се тражи да идиоматске изразе, у нашем случају, кинеграме, који су дати у левој колони, повежу са лексемама из десне колоне које исказују неко осећање или став:

1.

a) baisser les yeux	la colère
b) se mordre les lèvres	la culpabilité (ou la timidité)
c) se frotter les mains	la déception
d) tirer la langue	la générosité
e) se ronger les ongles	l'indifférence
f) plisser le front	le mécontentement
g) se tenir les côtes	la méfiance
h) se gratter la tempe	la nervosité
i) serrer les dents	la provocation
j) froncer les sourcils	la réflexion
k) hausser les épaules	le rire
l) accueillir à bras ouverts	la satisfaction

Од ученика се не тражи да за наведене кинеграме у српском језику пронађу одређене еквиваленте нити се они касније помињу у даљој обради, те можемо закључити да би њихова употреба требало да остане на рецептивном нивоу. Наведени кинеграми имају за циљ да ученике заинтригирају за одређену тему и да их подстакну на комуникацију.

У другом и трећем вежбању, која су такође посвећена идиоматским изразима са соматском компонентом, од ученика се тражи да соматске фраземе из контекста преформулише користећи речи или изразе који су дати у десној колони или да одреде њихово значење. Реч је о семазиолошком приступу у проучавању идиоматских израза где се од ученика тражи да, почев од форме соматских фразема, дођу до њиховог значења:

2.

a) ce jeune cadre a les dents longues	1. supporter une épreuve difficile
b) elle aime couper les cheveux en quatre	2. avoir des relations qui peuvent aider

c) on lui a bourré le crâne	3. généreux
d) dans cette affaire, elle a eu du nez	4. compliquer ce qui est simple
e) il a les reins solides	5. faire apprendre des choses inutiles
f) elle a les chevilles qui enflent	6. se reposer sans rien faire
g) il a le bras long	7. prévoir ce qui va se passer
h) elle a le coeur sur la main	8. ambitieux
i) il est resté les doigts de pieds en éventail	9. aider
j) il ne fera pas de vieux os	10. il s'en moque
k) il lui faut un coup de pouce	11. mourir avant l'âge
l) ça lui fait une belle jambe	12. prétentieux
- 3.
a) une grande artère de paris	e) le nerf de la guerre
b) le poumon du monde	f) le cerveau de l'opération
c) les gorges du tran	g) la colonne vertébrale du système de défense
d) une bouche de métro	h) le tuyau fait un coude

У темама: *S'affirmer au quotidien* и *Découvrir un environnement* појављују се вежбања у којима се од ученика захтева да напишу писмо на основу већ постојећих модела и да у њима употребе одређене идиоматске изразе, у нашем случају прагматеме, у тачно одређеној ситуацији: *Madame, Monsieur, je vous prie d'agrèer l'expression de mes respectueuses salutations, je vous prie d'agrèer l'expression de mes salutations distinguées.* Циљ вежбања је да се ученици оспособе за писање мотивационог писма, конкурисање за одређени стаж или образовање одређеног проблема.

2.3.2. Дидактичко-методичка питања

- Које вештине долазе до изражаја у текстовима или вежбама у којима се помињу идиоматски изрази?
- Да ли се од ученика очекује да овлада идиоматским изразима рецептивно или продуктивно?
- Који су циљеви (комуникативна компетенција, проширивање фонда речи, стилистика)?
- На који начин се ученицима објашњава значење идиоматских израза (објашњење, контекст, парафразе, слика)?
- Да ли се примењује фразеолошки трокорак?

Табела 6. Заступљеност идиоматских израза по вештинама – Écho 3

Разумевање	Писање	Слушање	Говор
58	5	4	14
70,74%	6,10%	4,88%	17,08%

Највећи број идиоматских израза појављује се у текстовима и вежбањима посвећеним разумевању писаних текстова и говорној продукцији што нас наводи на закључак да је циљ овог уџбеника развијање комуникативне компетенце код ученика о чему говоре и аутори на почетку уџбеника. Најмање идиоматских израза налазимо у вештинама које се односе на слушање и писање. Од ученика се не очекује да идиоматским изразима овладају рецептивно. Након одређених текстова или вежбања, ученицима се прецизира да је реч о идиоматском изразу и даје се његово значење. У појединим случајевима аутори уџбеника препоручују наставницима да за разумевање идиоматских израза користе слике онда када је то могуће. У овом уџбенику, као и у *Version originale*, није испоштован фразеолошки трокорак.

2.3.3. Типови текстова

- Да ли су текстови у којима се појављују идиоматски изрази аутентични или дидактизирани?
- У којим типовима текстова се најчешће јављају идиоматски изрази?

Табела 7. Заступљеност идиоматских израза у одређеном типу текста – *Écho 3*

Тип текста	Број ИЗ	Процент
Вежбање	63	76,83%
Писмо	5	6,10%
Интервју	4	4,88%
Роман	3	3,66%
Филм	3	3,66%
Новине	2	2,43%
Часопис	1	1,22%
Водич	1	1,22%

У *Écho 3*, за разлику од *Version originale* наилазимо на велики број различитих типова текстова који спадају у категорију аутентичних док ниједан тип текста није дидактизиран. То је показатељ да се усвајање идиоматских израза најбоље реализује уз помоћ аутентичних материјала и на основу датог контекста.

За разлику од *Version originale*, где су текстови углавном преузети из књига намењених тинејџерској популацији, овде наилазимо на одломке из различитих литерарних жанрова, филмова, телевизијских и радио емисија.

2.3.4. Типови идиоматских израза

- Који типови идиоматских израза су најзаступљенији у уџбенику?

Табела 8. Типови идиоматских израза – *Écho 3*

Тип ИЗ	Број	Процент
Фраземи	36	43,90%
Колокације	15	18,29%
Кинеграми	14	17,07%
Пословице	9	10,97%
Прагматеми	4	4,89%
Глаголски изрази	3	3,66%
Прилошки изрази	1	1,22%

Најзаступљенији идиоматски изрази у овом уџбенику јесу фраземи: *trouver la faille* (наћи слабу тачку), колокације: *un oasis de tranquillité* (оаза мира), кинеграми: *hausser les épaules* (слегнути раменима) и пословице: *celui qui n'a ni Dieu ni maître est enfin libre* (онај ко нема ни Бога ни господара најзад је слободан) док су најмање заступљени прагматеми: *Madame, Monsieur*, глаголски изрази: *faire face* (суочити се) и прилошки изрази: *tout à fait* (сасвим, потпуно). Ако упоредимо типове идиоматских израза у *Version originale* и *Écho 3*, закључујемо да су се по фреквентности убедљиво издвојили фраземи, а да су на другом месту пословице и колокације.

2.3.5. Вежбања

Идиоматски изрази се, и у уџбенику и у радној свесци, углавном јављају у вежбама репродуктивног карактера у којима би ученици требало да схвате њихово значење, али не залазећи у неке дубље анализе. Задаци продуктивног типа и овде су слабије заступљени, а као пример за овај тип вежби можемо навести писање формалног писма.

У задацима у којима се конкретно помињу фраземи и пословице, наставнику се пружа могућност да са ученицима детаљније обради ову тему. У првој фази, фази сензибилизације, наставник би могао да пронађе одговарајуће слике уз фраземе и пословице и направи радни лист где би задатак ученика био да повежу слику и пословицу. У другој фази, фази контекстуализације, ученици би имали задатак да дате пословице допуне у одређени контекст. У трећој фази, фази контрастивне анализе, задатак ученика би био да у матерњем језику пронађу одговарајуће фраземе, пословице или еквивалентне изразе. Потом би ученици могли осмислити неки дијалог или ситуацију у којој би продуктивно употребили ове идиоматске изразе.

Закључак

Анализом 99 идиоматских израза у уџбеницима *Version originale* и *Écho 3* можемо закључити да они чине саставни део наставе страних језика и да им

се у раду посвећује огромна пажња. Већ на самом почетку учења, потребно је утврдити одређени број идиоматских израза који се јављају у свакодневним ситуацијама и које би ученик требало да усвоји, тако да ученик који има ниво Б Заједничког европског референтног оквира за језике већ поседује одређену компетентност у домену идиоматике и на овом нивоу је само продубљује.

На основу утврђених критеријума за анализу и резултата добијених појединачним анализама можемо констатовати да не постоји тачно одређено правило за број идиоматских израза у оквиру неке теме, већ да све зависи од случаја. Тако је, на пример, у оба уџбеника обрађена наставна целина везана за пословно окружење, али је број идиоматских израза у оквиру ове целине различит: у *Version originale* појављују се седам, а у *Écho 3* десет идиоматских израза. Када је реч о приказу идиоматских израза, закључујемо да су они у уџбенику *Version originale* појављују имплицитно, углавном у текстовима, а да се само у два вежбања појављују на експлицитан начин. У уџбенику *Écho 3* идиоматски изрази се у највећем броју случајева јављају експлицитно у вежбањима, док на мањи број наилазимо у текстовима у којима су приказани на имплицитан начин.

Што се тиче вештина заступљених у вежбањима у којима се појављују идиоматски изрази, акценат је у оба уџбеника стављен на разумевање писаних текстова и на говорну продукцију, док су компетенце писања и слушања занемарљиве.

У већини случајева од ученика се очекује да идиоматским изразима овладају рецептивно. Постоји један мањи број прагматема који се појављују у оба уџбеника које ученик треба да користи приликом писменог изражавања, конкретно, приликом писања мотивационог писма, образлагања одређеног проблема или конкурисања за посао. Од ученика се очекује да идиоматске изразе једноставно науче без неких посебних упутстава када и у којој ситуацији су прикладни за употребу, а када нису. Ни у једном уџбенику није до краја испоштован фразеолошки трокорак.

У оба уџбеника у највећој мери идиоматски изрази су заступљени у аутентичним текстовима који су дати у форми романа, филмова, интервијуа, новина, часописа, писама и стрипова док се дидактизирани текстови појављују једино у *Version originale*.

Када су у питању типови идиоматских израза, у оба уџбеника се по фреквентности истичу фраземи, пословице и колокације, док се у *Écho 3*, као високо фреквентни, издвајају још и кинеграми. На основу изложеног можемо закључити да би наставник ученицима требало да скрене пажњу на набројане изразе и више посвети времена њиховој обради у односу на друге идиоматске изразе који су мање заступљени.

Литература

- Аврамовић, З., Вујачић, М. (2010). Однос квалитативне и квантитативне методе истраживања школских уџбеника. *Теме*, XXXIV, бр. 2, 447–461.

- Cavala, C. (2009). La phraséologie en classe de FLE. *Les Langues Modernes*, 1-2009, 3–8.
- Cavala, C. et Labre, V. L'enseignement en FLE de la phraséologie du lexique des affects. In Tutin, A. et Novakova, I (dir.). (2009). *Le lexique des émotions et sa combinatoire lexicale et syntaxique*. Grenoble, Ellug.
- Conseil de l'Europe. (2001). *Cadre européen commun de référence pour les langues*. Paris: Didier.
- Galisson, R. (1984). *Les expressions imagées*. Paris: Clé International.
- Čabrić-Čiča, A. (2012). *Analiza frazeologizama u udžbenicima nemačkog jezika*. Novi Sad: Filozofski fakultet. Neobjavljeni master rad.
- Denyer, M. et al. (2012). *Version originale*. Beograd: Klett.
- Giradet, J., J. Pécheur. (2008). *Écho 3*. Paris: Clé International.
- Giradet, J., J. Pécheur. (2008). *Écho 3, Cahier personnel d'apprentissage*. Paris: Clé International.
- Gonzalez-Rey, I. (2002). *La phraséologie du français*. Toulouse: Presse Universitaire du Mirail.
- Lewis, M. (2000). *Teaching collocation: Further developments in de lexical approach*. Hove: Language teaching publications.
- Melc'uk, I. (1993). La Phraséologie et son role dans l'enseignement – apprentissage d'une langue étrangère. *Études de linguistique appliquée*, 92, 82–113.

Ivan N. Jovanović

DES EXPRESSIONS IDIOMATIQUES DANS LES MANUELS SCOLAIRES DE LA LANGUE FRANÇAISE

Résumé: Dans cet article, à travers la méthode de l'analyse du contenu, nous examinons les expressions idiomatiques dans les manuels scolaires de la langue française que, dans leur travail, utilisent les élèves de la quatrième année de la classe bilingue du lycée „Svetozar Marković“ de Niš ainsi que les apprenants suivant les cours de français à l'Institut français de Serbie-antenne de Niš. Le but de notre analyse est de montrer le degré de la représentation des expressions idiomatiques dans les manuels scolaires de la langue française et de suggérer leur traitement à travers les textes ou les exercices concrets. Nous avons pris en compte des manuels scolaires du niveau B du Cadre européen commun de référence pour les langues étrangères étant donnée que dans les manuels correspondant aux niveaux A1 et A2 ne figurent pas suffisamment de textes authentiques ce qui a pour conséquence un très petit nombre d'expressions idiomatiques.